

me kako Bog ljubi sve što je stvorio (S. theol. I, q. 20). Istina je da je Božja bit nepromjenljiva, ali Božja bit ima svojstvo da može slobodno djelovati, stvarati, stvorene stvari uzdržavati itd., a da se pri tome u svojoj biti ne mijenja — kao što se ni naša bit djelovanjem ne mijenja, nego se djelovanjem odnoseći se na drugo usavršuje. Ipak, velika je razlika između Božje svijesti djelovanja i naše svijesti o djelovanju. U Bogu nema sukcesije svijesti o djelovanju, ona je simultana, dok kod nas svijest o našem djelovanju teče sukcesivno. Svakako Atena i Jeruzalem se ne suprotstavljaju nego se međusobno upotpunjuju, prožimaju i proniču.

Budući da autor na koncu knjige izričito ne tvrdi da je i Bog koji nas ljubi nepromjenljiv, čitatelj je u napasti da zaključiti na temelju prethodnog autorovog predstavljanja Božje nepromjenljivosti da je Bog postmoderne promjenljiv.

Kao otac krize predmoderne s pravom je naveden Descartes i njegov »cogito ergo sum — mislim dakle jesam«. Descartes s onim »ergo sum« na *primum esse*, na supstancijalno *esse* (na egzistirati), o kojem se, po njemu, međutim ne može sumnjati jer je to najjasnija ideja. Međutim, o tom sumnja Budha (aktualizam). Descartes je mogao bez sumnje zaključiti samo ovo: mislim, dakle dok mislim egzistiram kao misleći, a to je čista tautologija. To znači da je temelj apsolutnog racionalizma započeo s Descartesom posve truo. Nema u rezultatima filozofije »jasne ideje« u Descartesovom smislu na kojoj bi se temeljilo dokazivanje. Jasna ideja kako je shvaća Descartes je iluzija.

U svezi s Heideggerom, koji prema autoru dovodi u krizu racionalističku modernu ističem da je šteta što skolastici nisu naglašenije razvili tezu da su stvari spoznatljive po *actus*-u, a ne po biti, koja je granica *actus*-a, a to znači da su stvari spoznatljive ne po pojmovima nego po egzistenciji.

Konačno Bonhoeferovo areligiozno kršćanstvo nije ništa drugo nego Luthe-rova teza »sola fides«, tj. Božja se opstojnost ne može filozofski dokazati, pa prema tome se ni *dokazani* Bog ne može štovati religioznim činima. On je kao takav za subjektivnu religioznost mrtav.

Šteta što sadržaj ovih primjedaba autor nije imao pred očima.

Rudolf BRAJČIĆ

Vladimir LONČAREVIĆ, *Luči Ljubomira Marakovića*, Filozofski fakultet Družbe Isusove, Biblioteka »Religijski niz«, knjiga 4, Zagreb, 2003. 307 str.

Ljubomir Marakovć je dugo prešućivani najznačajniji predstavnik katoličke struje u hrvatskoj književnosti. Rodio se u Topuskom 17. lipnja 1887. a umro u Zagrebu 22. veljače 1959. godine. Bio je plodan književni i kazališni kritičar te urednik časopisa *Luč* i *Hrvatska prosvjeta*. Sveukupna javnost napokon je ovim djelom dobila vrijednu monografiju, koja je plod dugogodišnjeg istraživanja i proučavanja mr. sc. Vladimira Lončarevića.

U prvom poglavlju — *Uvodu* (str. 11–20) autor prikazuje paradoksalnu sudbinu Ljubomira Marakovića, vrhunskoga intelektualca i pisca, urednika i kritičara koji zbog ideoloških razloga nije bio poćudan komunističkim vlastima pa mu je oduzeto pravo javnog nastupanja i naređena »književna šutnja«, da bi zatim bio osuđen na trinaest mjeseci robije u Staroj Gradiški i da bi se, konačno, o njemu u javnosti moralo šutjeti. »Tako je i Maraković ostao u višedesetljetnoj tami zaborava i nemara.« (str. 13)

U drugom opširnom poglavlju *Život i rad* (str. 21–114) autor donosi obilje podataka o obitelji, o daćkim danima u ćuvenoj travnićkoj Nadbiskupskoj velikoj gimnaziji koju su vodili isusovci. Maraković je tamo maturirao 1905. godine i na preporuku svojih profesora najesen pošao u Beć gdje je na Filozofskom fa-

kultetu upisao studij germanistike i slavistike. Od početka studentskih dana uključio se u hrvatsko katoličko akademsko društvo »Hrvatska«, osnovano 1903. godine. Tijekom četiri godine uređivao je časopis *Luč*, časopis hrvatske katoličke dačke omladine. Kao marljiv student doktorirao je već 1909. disertacijom na njemačkom o *Vili slovinki* Jurja Barakovića. Vrativši se u domovinu, bio je srednjoškolski profesor u Banjoj Luci, Sarajevu i Zagrebu. Autor je naročito pažljivo obradio Marakovićevu programsku knjigu *Novi život* (Sarajevo, 1910.) u kojoj je iznio teze svojega estetičkoga pristupa književnosti. Od 1920. do 1940. Maraković je uređivao časopis *Hrvatska prosvjeta* koji je izdavalo Kolo hrvatskih književnika.

U trećem poglavlju *Estetičko-etički pogledi* (str. 115–161) autor prikazuje Marakovićeve estetičke nazore utemeljene na kršćanskom svjetonazoru i na shvaćanju jedinstva istine, ljepote i dobrote kao na autonomnim i povezanim kategorijama. Stoga je i etička prosudba književnog djela neodvojiv dio cjelovite stvaralačke kritike. Maraković ima svoju podjelu književnih vrsta na poeziju (ep, lirika, drama) i beletristiku (prozni oblici). Dok je Maraković imao uglavnom pozitivan stav prema Krleži i njegovom opusu (osim *Balada* jer su »svojevrsan 'dance macabre' bez izlaza«, kako navodi Marakovićev sud Miroslav Šicel u Kr-

ležijani 2, Zagreb 1999, str. 12a), obratno se ne može reći jer je Krleža predsjedao Sudu za zaštitu nacionalne časti Društva književnika Hrvatske kad je Maraković bio osuđen na književnu šutnju.

U četvrtom poglavlju *Kritika i književnost* (str. 163–211) autor donosi Marakovićeve teorijske postavke o književnoj kritici, te njihovu praktičnu primjenu u kritičarskom radu koji mora biti umjetnički i stvaralački.

Završno peto poglavlje *Ljubomir Maraković — »svećenik književnosti«* (str. 213–220) govori o čvrstom značaju Marakovića koji se od mladih dana »posvetio književnosti« i pokazuje kakovo je blagotvorno značenje taj njegov životni izbor imao za hrvatsku književnost i kulturu i koliko je pozitivno djelovao na mlade, među kojima moram spomenuti Ivana Merza.

Slijedi opširna literatura koja obuhvaća *Bibliografiju Ljubomira Marakovića* (str. 221–263), *Literaturu o Ljubomiru Marakovuću* (str. 263–273) te *Ostalu literaturu* (str. 274–277). Dodana su *Kazala*, *Sažetak*, *Ključne riječi* i *Životopis autora* (str. 279–307).

Ova monografija mr. sc. Vladimira Lončarevića doista je izvanredno vrijedan prilog našoj znanosti i kulturi.

Vladimir HORVAT